INSTRUMENTET INDIREKTE TË POLITIKËS MONETARE

*Sonila Taçi**

Fjalë kyçe
- Politika monetare - Instrumente indirekte - Operacionet e tregut të hapur - Rezerva e detyrueshme - Instrumentet mbështetëse -

Instrumentet e politikës monetare kanë lindur e janë zhvilluar bashkë me krijimin, zhvillimin e konsolidimin institucional të Bankës së Shqipërisë, për t'i dhënë jetë rolit të saj si hartuese e më tej si zbatuese të politikës monetare në vend, në funksion të objektivit parësor të saj, atij të stabilitetit të çmimeve.

Zhvillimi i instrumenteve të politikës monetare, shtrirë në një periudhë rreth nëntëvjeçare, ka kaluar nëpër disa etapa të kushtëzuara këto nga niveli i zhvillimit të Bankës së Shqipërisë si politikëbërëse, i sistemit bankar dhe i ekonomisë shqiptare në tërësi. Siç është pasqyruar në shumë studime ndërkombëtare mbi politikën monetare dhe instrumentet e zbatimit të saj, në fazat e hershme të zhvillimit, politika monetare e një vendi është zbatuar nëpërmjet instrumenteve direkte të saj e më pas, gradualisht e në funksion të zhvillimit e përparimit ekonomik të vendit, të politikave të tij ekonomike, të zhvillimit të tregjeve financiare, të lindjes e krijimit të institucioneve të reja financiare, të njohjes së vazhdueshme të instrumenteve të reja financiare, është kaluar në të ashtuquajturat instrumente indirekte të politikës monetare. Të njëjtën rrugë zhvillimi kanë përshkuar instrumentet e politikës monetare në Bankën e Shqipërisë, duke kaluar nëpër katër etapa, sipas njohjes dhe përdorimit të tyre:

- zbatim i politikës monetare vetëm me instrumente direkte;
- njohja e disa prej instrumenteve indirekte;
- zbatim i politikës monetare me kombinimin e instrumenteve direkte dhe indirekte;
- së fundmi, lënia mënjanë e instrumenteve direkte dhe zbatimi i politikës monetare, duke përdorur vetëm instrumentet indirekte.

Në etapat e ndryshme të këtij procesi zhvillimi, përdorimi i njërit apo tjetrit tip instrumenti ka patur përmasa të ndryshme dhe është bërë në funksion të plotë të politikës monetare dhe të objektivave të saj afatshkurtër dhe afatmesëm, brenda kufijve të lejuar nga zhvillimi i ekonomisë shqiptare dhe institucioneve të saj.

Në pjesën e parë të këtij materiali përmenden dallimet që ekzistojnë midis instrumenteve direkte dhe indirekte. Në pjesën e dytë, i kushtohet vëmendje fazës së tranzicionit nga instrumentet direkte në ato indirekte si dhe argumentohet zbatimi i politikës monetare, mbështetur tërësisht në instrumentet indirekte të saj. Ndërsa, në të tretën bëhet një përshkrim i thjeshtë por i detajuar i gjithë gamës së instrumenteve, aktualisht të përdorshme nga Banka e Shqipërisë dhe sistemi bankar shqiptar.

PJESA E PARË

INSTRUMENTET DIREKTE DHE INDIREKTE TË POLITIKËS MONETARE. DALLIMI MIDIS TYRE

Banka e Shqipërisë është banka e qendrore e vendit. Nëpërmjet politikave të saj dhe në funksion të detyrave që i përcakton ligji "Për Bankën e Shqipërisë" ajo bën përpjekje për arritjen e objektivit themelor: ruajtjen e stabilitetit të çmimeve ose siç jemi mësuar të gjithë ta dëgjojmë, kontrollin e nivelit të inflacionit. Përpara se të hartojë me saktësi politikat që duhet të ndjekë, Banka e Shqipërisë përkufizon objektivat finalë, objektivat e ndërmjetëm dhe instrumentet me të cilat do të operojë për arritjen e objektivave.

Ajo, me anë të politikave të saj dëshiron të arrijë disa objektiva si për shembull, të kontrollojë inflacionin, të nxisë rritjen ekonomike në vend apo të arrijë të ketë një bilanc të ekuilibruar pagesash. Megjithatë, ajo nuk mund të kontrollojë direkt këta objektiva. Në këtë proces, Banka e Shqipërisë formulon objektiva të ndërmjetëm, të tillë si rritja e ofertës së parasë (agregatët monetarë). Këta, me anë të sjelljes së tyre, ndikojnë direkt objektivat finalë. Meqenëse dhe këta objektiva të ndërmjetëm nuk janë plotësisht të kontrollueshëm nga Banka e Shqipërisë, ajo përcakton disa objektiva operacionalë, të tillë si rritja e bazës monetare, të cilët janë të kontrollueshëm, mund të rriten apo zvogëlohen nga instrumentet e përzgjedhura për zbatimin e politikës së saj.

Ç'kuptojmë me instrumente të politikës monetare të Bankës së Shqipërisë?

Instrumentet përfaqësojnë ato mjete apo mekanizma, me anë të të cilave Banka e Shqipërisë ndërhyn në marrëdhëniet e saj me bankat e nivelit të dytë, për të siguruar që kushtet e tregut dhe niveli i parasë në ekonomi të jenë në përputhje me objektivin final të saj – kontrolli i nivelit të çmimeve dhe rritja ekonomike.

Për zbatimin e politikës së saj monetare, një bankë qendrore mund të veprojë në dy mënyra: direkt, nëpërmjet fuqisë së saj rregullatore ose indirekt, nëpërmjet ndikimit të saj në tregun e parasë, me cilësinë e saj si emetuese e të ashtuquajturës *pará e bankës qendrore*[1]. Termi direkt, i referohet një korrespondence të drejtpërdrejtë, një për një, të instrumentit me objektivin përkatës të politikës monetare. Për ta ilustruar, përmendim instrumentin *kufi krediti* me objektivin respektiv të politikës monetare *krediti i brendshëm*.

Dallimin midis instrumenteve direkte dhe indirekte të politikës monetare mund ta vërejmë në dy drejtime kryesore:

- Instrumentet direkte, nëpërmjet rregulloreve e udhëzimeve përkatëse vendosin ose kufizojnë sasinë dhe çmimin e

agregatëve monetarë dhe të kreditit. Si shembull tipik përmendim: përcaktimin e normës minimale të interesit mbi depozitat në lekë, që paraqet një rast të përcaktimit të çmimit; dhe vendosjen e kufirit të kreditit që çdo bankë e nivelit të dytë mund t'i servirë publikut, që është rasti i përcaktimit të sasisë.

- Instrumentet indirekte operojnë apo veprojnë nëpërmjet tregut, duke ndikuar në ofertën dhe kërkesën për fonde në treg. Instrumentet direkte të politikës monetare, si për shembull, kufiri i kreditit, prekin drejtpërsëdrejti bilancet e bankave tregtare, ndërsa pjesa më e madhe e instrumenteve indirekte, prekin kryesisht bilancin e bankës qendrore. Kështu për shembull, me anë të kufirit të kreditit, bankave u kufizohet niveli i mjeteve në bilancet e tyre në zërin "*Kredi*", ndërsa lidhur me instrumentet indirekte, vetë banka qendrore përcakton nivelin e mjeteve në bilancin e saj në zërat "*Hua për bankat e nivelit të dytë*" apo "*Marrëveshje riblerjeje*"etj..

Ndikimi në kushtet e tregut nuk përjashton mundësinë që, banka qendrore të vendosë objektiva lidhur me nivelin e normave të interesit apo me sasinë e kreditit në ekonomi. Në vend të kontrollit direkt, mekanizmi i tregut u lejon pjesëmarrësve në tregun e parasë t'i përshtaten indirekt vendosjes së këtyre parametrave.

Instrumenteve indirekte iu referohemi, gjithashtu, dhe si instrumente që aplikohen nëpërmjet tregut, meqë ato përgjithësisht ndryshojnë rezervat e bankave të nivelit të dytë nëpërmjet transaksioneve me bankat dhe jobankat, vullnetarisht me çmimet e tregut. Instrumentet indirekte, që në themel të tyre kanë tregun, dallohen nga tipet e tregjeve në të cilat aplikohen.

Megjithëse këto instrumente quhen indirekte ose të bazuara në treg, ato në vetvete përmbajnë një shkallë minimale rregullimi. Kjo, me qëllim që "të qeverisin" kushtet që realizojnë funksionimin e tyre si: palët në transaksione, mënyrën apo formën e zbatimit të tyre (për shembull, tipi i ankandit), formën e realizimit të pagesës në momentin e mbylljes së transaksionit etj.. Brenda

këtij kuadri, janë forcat e tregut ato, që nëpërmjet instrumenteve indirekte të politikës monetare, ndikojnë në ndryshimin e nivelit të parasë së bankës qendrore.

PJESA E DYTË

KALIMI NGA INSTRUMENTET DIREKTE NË ATO INDIREKTE TË POLITIKËS MONETARE

Miratimi i ligjit nr. 7559 në prill të vitit 1992 shënoi krijimin e bankës qendrore të Shqipërisë, Bankës së Shqipërisë, përgjegjësia kryesore e të cilës ishte: ruajtja e vlerës së monedhës kombëtare nëpërmjet zbatimit të politikës monetare; licencimi i bankave dhe mbikëqyrja e tyre; si dhe kontrolli, rregullimi dhe administrimi i sistemit të pagesave. Krijimi i Bankës së Shqipërisë u shoqërua, përveç të tjerave, me zhvillimin e kuadrit të politikës monetare dhe të instrumenteve të saj.

Gjendja e përgjithshme e ekonomisë shqiptare dhe niveli i zhvillimit të sistemit financiar në Shqipëri në atë kohë mund të lejonin hartimin e një politike monetare të mbështetur pothuajse tërësisht në instrumentet direkte të kontrollit monetar. Vetë natyra dhe karakteristikat e këtyre instrumenteve i vinin për shtat gjendjes së sistemit bankar shqiptar. Nga eksperienca e shumë ekonomive të zhvilluara dhe në zhvillim, instrumentet direkte kanë rezultuar të besueshme dhe të suksesshme (pa ndonjë efekt anësor të dukshëm) në kontrollin e kreditit për ekonominë, shpërndarjen dhe koston e tij.

Njëkohësisht zbatimi i instrumenteve direkte ka qenë mjaft i thjeshtë, pasi mjaftonte që banka qendrore të vendoste limitet apo kufijtë e tyre dhe ky veprim të transmetohej direkt me anë të udhëzimeve përkatëse në bankat e nivelit të dytë. Instrumentet direkte e bëjnë më të thjeshtë hartimin e programit monetar, pasi kufijtë e rritjes së agregatëve monetarë dhe të kreditit përcaktohen apo vendosen direkt nga hartuesit e programit në funksion të arritjes së objektivave të politikës monetare. Instrumentet direkte

janë mjaft të përshtatshme në ekonomitë me tregje financiare të pazhvilluara ose pak të zhvilluara, pasi ato nuk realizohen nëpërmjet tregut. Zbatimi i politikës monetare me anë të instrumenteve indirekte kërkon tregje financiare të zhvilluara, kërkon instrumente të tregtueshme, kërkon institucione bankare e ndërmjetës financiarë të konsoliduar. Në kushtet e Shqipërisë, kur kuadri institucional ishte i pazhvilluar, ku nuk kishte ende instrumente të tregtueshme (letra me vlerë), kur sistemi bankar sapo kishte kaluar në sistemin me dy nivele, kur kultura bankare dhe financiare në kushtet e ekonomisë kapitaliste ishte fare e pakët, nuk mund të pretendohej gjë tjetër në kuadrin e politikës monetare, përveç zbatimit të saj me instrumente direkte.

Gjatë vitit 1992, Banka e Shqipërisë filloi të punojë me përcaktimin e normës së interesit të depozitave dhe kufirit të kreditit. Po në këtë periudhë, ajo filloi mbajtjen e rezervës së detyrueshme për bankat e nivelit të dytë dhe publikimin e normës së rifinancimit. Kështu, në qershor të vitit 1992, ajo nxjerr njoftimin e parë zyrtar për kufirin e kreditit.

Sipas tij, të gjitha institucionet kredituese që ushtronin aktivitet bankar duhet të respektonin kufirin e kreditit të përcaktuar nga Banka e Shqipërisë, domethënë të jepnin kredi sipas niveleve të përcaktuara nga Banka e Shqipërisë për çdo bankë të nivelit të dytë. Kufiri i kreditit për çdo bankë përcaktohej për çdo tremujor në fillim të vitit kalendarik. Për disa vite me rradhë, Banka e Shqipërisë vazhdoi të bëjë shpërndarjen e kufirit të kreditit për bankat e nivelit të dytë në përputhje me objektivat e programit të saj monetar e në bazë të biznesplaneve të tyre, të kapacitetit të ekonomisë për të thithur kredi etj.. Kufiri i kreditit vazhdoi të zbatohej deri në muajin nëntor të vitit 1999. Pas këtij momenti bankat e nivelit të dytë mund të jepnin kredi për ekonominë pa asnjë kufizim nga Banka e Shqipërisë, por sipas nevojave të ekonomisë për t'u ushqyer me investime të ndryshme.

Po në vitin 1992 filloi mbajtja në nivelin 10 për qind e rezervës së detyrueshme. Mbajtja 10 për qind do të thoshte që për çdo muaj bankat do të linin në llogaritë e tyre pranë Bankës së Shqipërisë, 10 për qind nga detyrimet e tyre ndaj të tretëve.

Kohë pas kohe janë bërë përmirësime të ndryshme në paketën rregulluese të rezervës së detyrueshme për një funksionim të mirë, praktik dhe fleksibël të këtij instrumenti. Ndryshimet më të rëndësishme të tij kanë qenë aplikimi i mesatares javore në llogaritjen e rezervës së detyrueshme dhe lejimi i përdorimit të nivelit 5 për qind të rezervës nga bankat e nivelit të dytë. Këto ndryshime, që u realizuan në fund të vitit 1998 dhe në fillim të vitit 1999, u bënë me qëllimin e mirë të zhvillimit të këtij instrumenti dhe, njëkohësisht, të krijimit të disa lehtësive për një zhvillim të shpejtë të sistemit bankar. Një ndryshim tjetër i rëndësishëm, që u bë në gjashtëmujorin e dytë të vitit 2000, ishte remunerimi i rezervës së detyrueshme. Kjo do të thoshte që bankat e nivelit të dytë do të shpërbleheshin për fondet e tyre në llogarinë e rezervës së detyrueshme. Të gjitha ndryshimet e sipërpërmendura i shërbenin nxitjes së zhvillimit të sistemit bankar dhe realizimit të një pakete instrumentesh të përshtatshme për integrimin e ardhshëm evropian.

Po në qershor të vitit 1992, Banka e Shqipërisë filloi të përcaktojë dhe të publikojë normën minimale të detyrueshme të interesit për depozitat në lekë. Përcaktimi i normës së interesit nga Banka e Shqipërisë është bërë duke u nisur kryesisht nga niveli i inflacionit në ekonominë shqiptare, për të siguruar një normë interesi reale pozitive, që do të thotë se Banka e Shqipërisë është kujdesur që kursimet e depozituesve të mos gërryheshin nga niveli i lartë i inflacionit në periudha të ndryshme.

Gjithashtu, me anë të politikës së normës së interesit Banka e Shqipërisë është kujdesur t'i shërbejë njëkohësisht dhe kryesisht promovimit të rolit të sistemit bankar, nxitjes së investimeve reale për ekonominë, përmirësimeve të vazhdueshme makroekonomike, zhvillimit të tregut të letrave më vlerë dhe forcimit të besimit të publikut, veçanërisht gjatë dhe pas vitit 1997, kur norma e lartë e inflacionit detyroi një normë interesi për depozitat, 37 për qind. Aplikimi i normës së interesit si instrument vazhdoi deri në muajin shtator të vitit 2000, vit gjatë të cilit Banka e Shqipërisë hoqi dorë gradualisht nga përcaktimi i normës së interesit, fillimisht për depozitat gjashtëmujore dhe më pas për ato dymbëdhjetë dhe tremujore.

Formën e tyre të plotë kredia lombard dhe e rifinancimit e morën gjatë vitit 1996, me kompletimin e rregulloreve të tyre. Ato gjetën përdorim mjaft të gjerë gjatë vitit 1997 dhe gjysmës së parë të vitit 1998, periudhë e mbushur me probleme likuiditeti për sistemin bankar. Ndërsa, kredia e rifinancimit nuk ekziston më në paketën e instrumenteve të Bankës së Shqipërisë, kredia lombard është menduar të mbulojë nevojat afatgjata (deri në tre muaj) për likuiditet të bankave, nëse këto të fundit nuk kanë asnjë mundësi tjetër nga tregu i parasë.

Gjatë vitit 1996 u njohën për herë të parë dhe marrëveshjet e riblerjes dhe të anasjellta të riblerjes. Qëllimi i tyre ishte të rregullonin problemet afatshkurtra të mungesave dhe të tepricave të likuiditetit në sistemin bankar. Deri në korrik të vitit 2000 ato kanë funksionuar me procedura dypalëshe. Pas kësaj periudhe, marrëveshjet e riblerjeve, qëllimi i të cilave tanimë është përçimi i sinjaleve të politikës monetare, filluan të realizoheshin nëpërmjet ankandeve, duke ndjekur kështu dhe duke iu përafruar modelit të Bankës Qendrore Evropiane.

Pas krizës së përgjithshme të vitit 1997, me rimëkëmbjen e gjithë ekonomisë shqiptare dhe stabilizimin makroekonomik që vijoi, me rifitimin e besimit të publikut nga sistemi bankar, me rimëkëmbjen dhe zhvillimin gradual të tij, zbatimi i politikës monetare me instrumentet direkte nuk po i shërbente më, ashtu siç duhej, zhvillimit ekonomik të vendit. Në këto kushte është punuar në përmirësimin e vazhdueshëm të instrumenteve të politikës monetare, jo vetëm në drejtim të njohjes së instrumenteve të reja, por në drejtim të funksionimit sa më të mirë të tyre. U arrit deri aty sa politika monetare e Bankës së Shqipërisë të zbatohej vetëm nëpërmjet instrumenteve indirekte, kuadri i plotë i të cilave paraqitet në pjesën e tretë të këtij materiali.

Cilat janë kriteret e përcaktimit të paketës së instrumenteve për një bankë qendrore?

Një nga kriteret kryesore është aftësia e instrumentit për të kontrolluar variablin që banka qendrore dëshiron të influencojë si për shembull, niveli i rezervave dhe parasë, krediti dhe normat e

interesit. Për të siguruar suksesin e kontrollit, efektet e përdorimit të instrumentit duhet të jenë të parashikueshme. Aftësia e një instrumenti për të kontrolluar mund të rritet nëse instrumenti është elastik (fleksibël), që do të thotë se efektet monetare të tij mund të ndryshohen, asnjanësohen apo të kthehen mbrapsht relativisht shpejt.

Kriteri i dytë lidhet me efektet anësore të instrumentit në shpërndarjen e burimeve financiare. A mund të ndodhë që përdorimi i instrumentit mund të interferojë me tregun financiar apo të shkaktojë shformime në shpërndarjen e burimeve reale? Po. Për shembull, kontrolli i kreditit me anë të kufirit të kreditit mund të jetë mjaft efektiv në kontrollin e agregatit të kreditit, por kjo mund të çojë në mosndërmjetësim financiar, në ngadalësim të zhvillimit të tregjeve financiare dhe në shformim të shpërndarjes së burimeve financiare.

Një kriter i tretë, i përgjithshëm lidhet me atë se sa mund të kontribuojë një instrument i veçantë apo e gjithë paketa e instrumenteve, në zhvillimin e përgjithshëm financiar të një vendi apo në stabilitetin e sistemit të tij financiar. Për shembull, operacionet e Bankës së Shqipërisë me letra me vlerë (bono thesari 3, 6 dhe 12-mujore) nuk përbëjnë vetëm një mjet kontrolli të likuiditeteve të sistemit bankar, por ato nxisin gjithashtu, zhvillimin e tregjeve financiare, në mënyrë të veçantë tregjet e letrave me vlerë afatshkurtra të qeverisë.

Një kriter i katërt ka të bëjë me aftësinë e instrumentit përkatës apo të paketës së instrumenteve për të trajtuar situatat e vështira financiare (*shock*) në sistem apo në banka të veçanta si për shembull, *shock*-u i likuiditeteve (apo fluksi i madh i tërheqjes përpara kohe të depozitave). Në këto raste, kredia e rifinancimit, ka rezultuar të jetë e suksesshme në trajtimin e problemeve të bankave të veçanta. Po të kthehemi mbrapsht në kohë, fundi i vitit 1996 dhe gjysma e parë e vitit 1997, kujtojmë se bankat shqiptare kanë patur mjaft probleme likuiditeti. Paketa e instrumenteve direkte dhe indirekte të përdorura në atë periudhë, arriti të përballojë problemet e likuiditetit të sistemit.

Në krijimin e paketës së instrumenteve të politikës monetare të Bankës së Shqipërisë janë marrë parasysh gjithë kriteret e mësipërme. Megjithatë, funksionimi i mirë i kësaj pakete kërkon koordinimin e përdorimit të secilit prej instrumenteve në atë se sa shpesh dhe në çfarë mase duhet të përdoren dhe sa e ndikojnë nivelin e likuiditetit. Në këtë kontekst, del domosdoshmëri programimi i rezervës së parasë, pasi ai siguron analizën sistematike të burimeve dhe të përdorimeve të likuiditetit.

PJESA E TRETË

PËRSHKRIMI I PLOTË I INSTRUMENTEVE TË POLITIKËS MONETARE TË BANKËS SË SHQIPËRISË DHE ZBATIMI PRAKTIK I TYRE

Aktualisht, Banka e Shqipërisë operon vetëm me instrumentet indirekte të politikës monetare. Kështu, ajo kryen operacionet e tregut të hapur, ofron lehtësitë e përhershme dhe iu kërkon institucioneve parádepozituese të mbajnë pranë llogarive të tyre në Bankën e Shqipërisë, rezervën minimale të detyrueshme.

Cilat janë instrumentet e politikës monetare të Bankës së Shqipërisë?

1. Operacionet e tregut të hapur

1.1. Operacionet e kthyeshme.
1.2. Transaksionet e shitblerjeve me të drejta të plota.
1.3. Operacionet në valutë (mund të kuptohen si pjesë e shitblerjeve me të drejta të plota).

2. Instrumentet mbështetëse

2.1. Kredia lombard.
2.2. Kredia njëditore.
2.3. Depozita njëditore.

3. Rezerva e detyrueshme

1. ÇFARË JANË OPERACIONET E TREGUT TË HAPUR?

Operacionet e tregut të hapur luajnë një rol të rëndësishëm në politikën monetare të Bankës së Shqipërisë dhe kanë për qëllim të drejtojnë sjelljen e normave afatshkurtra të interesit, të administrojnë situatat e likuiditetit, duke shtuar apo pakësuar likuiditetin në treg dhe të sinjalizojnë politikën monetare të saj. Operacionet e tregut të hapur mund të jenë në formën e *transaksioneve të kthyeshme,* që përfshijnë *marrëveshjet e riblerjeve* dhe *të anasjellta të riblerjeve,* dhe në formën e *transaksioneve me të drejta të plota*, që përfshijnë *operacionet e shitblerjeve të letrave me vlerë apo të valutave*. Është e rëndësishme të thuhet që, operacionet e tregut të hapur iniciohen nga Banka e Shqipërisë, e cila vendos gjithashtu, për instrumentet që do të përdorë dhe, për kushtet e ekzekutimit të tyre.

1.1 TRANSAKSIONET E KTHYESHME

Këto transaksione quhen të tilla, pasi ato përfaqësojnë transaksione që përbëhen nga dy operacione. Operacioni i parë përfaqësohet nga shitja/blerja e letrës me vlerë dhe operacioni i dytë apo i kthimit, që përfaqësohet nga riblerja/rishitja mbrapsht e letrës me vlerë.

Marrëveshjet e riblerjeve dhe të ansjellta të riblerjeve

Të përgjithshme

Marrëveshjet e riblerjeve dhe të anasjellta të riblerjeve janë aplikuar për herë të parë në tregun parasë në vitin 1996, në trajtën e marrëveshjeve dypalëshe, joperiodike midis Bankës së Shqipërisë dhe bankave të nivelit të dytë. Që nga ky vit e deri në muajin korrik të vitit 2000, ato janë përdorur të kombinuara me instrumentet direkte të politikës monetare, si: kufiri i kreditit dhe norma minimale e interesit për depozitat në lekë në bankat me

kapital shtetëror. Në muajin korrik të vitit 2000, filloi funksionimi i marrëveshjeve të riblerjeve nëpërmjet ankandeve javore të mbajtura rregullisht në Bankën e Shqipërisë.

Marrëveshja e riblerjes nënkupton një marrëveshje, me anë të së cilës Banka e Shqipërisë shet letra me vlerë dhe premton t'i riblejë ato në të ardhmen, sipas afateve dhe kushteve të rëna dakord paraprakisht. Ky është një instrument, që përdoret për të pakësuar përkohësisht likuiditetin në sistemin bankar.

Marrëveshja e anasjelltë e riblerjes nënkupton një marrëveshje, me anë të së cilës Banka e Shqipërisë blen letra me vlerë dhe premton t'i rishesë ato në të ardhmen, sipas afateve dhe kushteve të rëna dakord paraprakisht. Ky është një instrument që përdoret për të shtuar përkohësisht likuiditetin në sistemin bankar.

Maturimi

Nisur nga afati i maturimit dallojmë katër tipe të marrëveshjeve të riblerjeve:

- *me afat maturimi një ditë*. Këto marrëveshje realizohen me ankande të tipit të shpejtë;
- *me afat maturimi shtatë ditë*. Këto marrëveshje realizohen me ankandet e tipit standard;
- *me afat maturimi një muaj*. Këto marrëveshje riblerjeje realizohen me ankande të tipit të shpejtë;
- *me afat maturimi tre muaj*. Këto marrëveshje realizohen me ankande të tipit të shpejtë.

Shuma për pjesëmarrje

Që një bankë të marrë pjesë në ankandin e marrëveshjeve të riblerjeve, kërkesa e saj duhet të jetë minimalisht 5 (pesë) milionë lekë dhe mbi këtë shumë, mund të rritet me shumëfisha prej 100 mijë lekësh.

Në *ankandet me shumë çmime*, shuma që ofrohet miratohet nga Guvernatori i Bankës së Shqipërisë, me propozim të

Departamentit të Operacioneve Monetare dhe shpallet në njoftimin përkatës për ankand. Kërkesat e pjesëmarrësve plotësohen sipas shumës së paraqitur në kërkesën për të marrë pjesë në ankand. Në rast se shuma e të gjitha kërkesave është më e madhe se sasia e ofruar nga Banka e Shqipërisë atëherë, kërkesat plotësohen me *pro-rata* (ose pjesërisht sipas një proporcioni të caktuar).

Në *ankandet me çmim fiks*, kërkesat e pjesëmarrësve plotësohen sipas shumave të përcaktuara nga vetë bankat e nivelit të dytë për të marrë pjesë në ankand.

Çmimi/norma e interesit

Norma fikse e interesit të riblerjes për ankandet standarde propozohet nga Departamenti i Operacioneve Monetare dhe miratohet nga Këshilli Mbikëqyrës i Bankës së Shqipërisë. Kjo normë shërben si nivel maksimal/minimal për ankandet me shumë çmime.

Norma e interesit për ankandet e shpejta i referohet normës fikse të interesit për ankandet standarde dhe miratohet nga Guvernatori i Bankës së Shqipërisë me propozim të Departamentit të Operacioneve Monetare.

Mjetet për sigurimin e detyrimit

Për sigurimin e detyrimit të palëve në transaksion ose thënë ndryshe, si kolateral, aktualisht, përdoren bonot e thesarit me afat maturimi deri në një vit ose me periudhë të mbetur deri në maturim, jo më pak se 14 ditë.

Marrëveshjet e anasjellta të riblerjeve, që zhvillohen nëpërmjet ankandeve për blerje konsiderohen si hua të kolateralizuara. Në këtë rast, vlera e kolateralit është 115 për qind, pra 15 për qind më shumë se shuma e futur në veprim.

Si mjete për sigurimin e detyrimit mund të përdoren dhe letra të tjera me vlerë të qeverisë, nëse pranohen të përdoren

si të tilla, me vendim të Këshillit Mbikëqyrës të Bankës së Shqipërisë.

Tipi i ankandit

Ankandet për zhvillimin e marrëveshjeve të riblerjes mund të jenë disa tipesh. Tipi i ankandit miratohet nga Guvernatori i Bankës së Shqipërisë, me propozim të Departamentit të Operacioneve Monetare.

Sipas tipit të marrëveshjes, riblerje dhe e anasjelltë riblerjeje, dallojmë:

- *Ankand për shitje* (marrëveshje riblerjeje). Në këtë ankand, Banka e Shqipërisë shet letrat me vlerë dhe premton t'i riblejë ato në një datë të caktuar në të ardhmen.
- *Ankand për blerje* (marrëveshje të anasjellta riblerjeje). Në këtë ankand, Banka e Shqipërisë blen letrat me vlerë dhe premton t'i rishesë ato në një datë të caktuar në të ardhmen.

Sipas çmimit dallojmë:

- *Ankand me çmim fiks*. Sipas këtij ankandi, plotësimi i kërkesave të pjesëmarrësve bëhet sipas normës së interesit të përcaktuar dhe të shpallur nga Banka e Shqipërisë, në njoftimin për ankandin e rradhës.
- *Ankand me shumë çmime*. Sipas këtij tipi, plotësimi i kërkesave të pjesëmarrësve bëhet sipas normës së interesit të secilit pjesëmarrës të përcaktuar në kërkesë, me kusht që interesi të mos jetë më i lartë në ankandet për shitje/ më i ulët në ankandet për blerje, nga norma e interesit të shpallur nga Departamenti i Operacioneve Monetare, në njoftimin përkatës.

Sipas kohës së zhvillimit të tyre dallojmë:

- *Ankand të tipit standard*. Këto ankande zhvillohen brenda ditës së nesërme nga njoftimi i Departamentit të

Operacioneve Monetare të Bankës së Shqipërisë për ankandin e rradhës shtatëditor. Kryerja javore e këtyre ankandeve është e fiksuar paraprakisht (në kalendarin përkatës).

- *Ankand të shpejtë*. Ankandet e tipit të shpejtë janë të klasifikuara në dy nëntipe:
  - *ankande të shpejta për marrëveshjet e riblerjeve me afat maturimi një ditë*. Këto ankande zhvillohen brenda dy orëve nga njoftimi i Departamentit të Operacioneve Monetare për ankand njëditor;
  - *ankande të shpejta për marrëveshjet e riblerjeve me afat maturimi një/tre muaj*. Këto ankande zhvillohen brenda katër orëve nga njoftimi i Departamentit të Operacioneve Monetare për ankand një/tremujor.

Në dallim nga ankandet e tipi standard, ankandet e tipit të shpejtë nuk janë të fiksuara që më parë dhe zhvillohen sa herë gjykohet e arsyeshme nga Banka e Shqipërisë. Qëllimi i mbajtjes së tyre është kryesisht *administrimi i likuiditetit në sistemin bankar*.

Gjobat në rast shkelje të kushteve të marrëveshjes

Në rast se, njëra nga palët shkel kushtet e marrëveshjes, atëherë mbi të aplikohen penalitetet e parashikuara nga rregullat për kolateralin.[2]

Palët në transaksion

Palë në marrëveshjet e riblerjeve të organizuara nga Banka e Shqipërisë janë bankat e nivelit të dytë.

Procedurat e rregullimit të llogarive

Regjistrimi i veprimeve në llogari të ankandeve është i formës *book-entry*.[3] Bazuar në parimin "livrim kundrejt pagesës (DVP – Delivery Versus Payment) bëhet lëvizja e njëkohshme e bonove të thesarit (letrave me vlerë) dhe e kundravleftës në lekë të transaksionit.

Çfarë duhet të bëjë një bankë për t'u pranuar të marrë pjesë në ankandet e marrëveshjeve të riblerjeve?

Për të qenë të pranueshme si palë në ndonjë marrëveshje riblerjeje, bankat e nivelit të dytë, në fillim të çdo viti kalendarik, duhet të nënshkruajnë një kontratë me afat njëvjeçar me Bankën e Shqipërisë, e cila i paraprin zbatimit të marrëveshjeve të riblerjeve që do të zhvillohen në vazhdim, nëpërmjet ankandeve.

Si funksionon ankandi për marrëveshjet e riblerjeve?

Banka e Shqipërisë, përpara organizimit të ankandit të marrëveshjeve të riblerjes, njofton bankat e nivelit të dytë për tipin dhe kushtet e ankandit me SWIFT, teleks, REUTERS, faks ose shkresë zyrtare. Në këtë njoftim (shkresë), ndër të tjera, bankat njoftohen për llojin e ankandit, datën dhe orën e ankandit, shumën e ofruar në ankand, normën e interesit etj.. Nëse ankandi është i tipit standard ai zhvillohet periodikisht çdo javë, ditën e mërkurë në orën 14:00. Kërkesat e bankave duhet të paraqiten në Departamentin e Operacioneve Monetare, ku zhvillohet ankandi, brenda orës 13:30 të ditës së ankandit, sipas një formulari-kërkesë të gatshëm, të përgatitur nga Departamenti i Operacioneve Monetare. Në këtë formular-kërkesë, bankat duhet të vendosin emrin dhe informacione të tjera shtesë për bankën, shumën e pjesëmarrjes në ankand, normën e interesit të ofruar në rastet e ankandeve me shumë çmime etj..

Komisioni i ankandit, me fillimin e ankandit, shqyrton kërkesat e bankave. Në rast se vërehen parregullsi në plotësimin e kërkesës ose nëse ajo nuk është sipas formës standarde, kërkesa e bankës përkatëse nuk kualifikohet për të marrë pjesë në ankand.

Për ankandet me afat maturimi deri në shtatë ditë, komisioni përbëhet nga dy anëtarë, përfaqësues respektivisht të Departamentit të Operacioneve Monetare dhe Departamentit të Kërkimeve dhe Publikimeve. Për ankandet e marrëveshjeve të riblerjeve me afat maturimi një/tre muaj, komisioni përbëhet nga tre anëtarë, dy përfaqësues të Departamentit të

Operacioneve Monetare dhe një i Departamentit të Kërkimeve dhe Publikimeve.

Në ankandet me shumë çmime, kërkesat rradhiten në mënyrë rritëse/zbritëse. Shpallen automatikisht fituese të gjitha kërkesat, nëse shuma e kërkuar nga bankat është më e vogël sesa shuma e ofruar nga Banka e Shqipërisë. Nëse shuma e kërkuar nga bankat është më e lartë se shuma e ofruar nga Banka e Shqipërisë, atëherë nga komisioni i ankandit do të zbatohet *pro-rata*, që është raporti midis sasisë së mbetur për t'u shpërndarë, me shumën e kërkesave të bankave, interesi i riblerjes së të cilave është i barabartë.

Pas përfundimit dhe shpalljes së fituesve, komisioni i ankandit bën njoftimet përkatëse për rezultatet e ankandit, si për pjesëmarrësit ashtu dhe për Administratorët e Bankës së Shqipërisë. Njoftimi i pjesëmarrësve në ankand bëhet me SWIFT, teleks, REUTERS, faks ose me shkresë zyrtare.

1.2. TRANSAKSIONET E SHITBLERJEVE ME TË DREJTA TË PLOTA

Të përgjithshme

E veçanta e operacioneve të shitblerjeve me të drejta të plota qëndron në efektin e përhershëm të tyre në tregun e parasë. Këto nuk janë transaksione të kthyeshme. Shitja apo blerja e letrave me vlerë nuk shoqërohet me operacionin e anasjelltë të riblerjes apo të rishitjes së tyre.

Këto operacione ekzekutohen me iniciativën e Bankës së Shqipërisë dhe kanë për qëllim administrimin e likuiditeteve dhe të normave të interesit. Transaksionet mund të jenë në formën blerjeve të letrave me vlerë, që do të thotë shtim i likuiditetit në sistemin bankar ose të shitjeve të letrave me vlerë nga Banka e Shqipërisë, që nënkupton tërheqjen e likuiditetit nga sistemi bankar.

Objekti i transaksioneve

Në transaksionet e shitblerjeve me të drejta të plota mund të

shiten dhe të blihen bono thesari me afat maturimi deri në një vit dhe me periudhë të mbetur në maturim jo më pak se shtatë ditë. Gjithashtu, në këto transaksione, mund të shiten dhe të blihen letra me vlerë të borxhit, që kanë likuiditet dhe kredibilitet të lartë e që pranohen si të tilla, me vendim të Këshillit Mbikëqyrës të Bankës së Shqipërisë.

Propozimi

Transaksionet me të drejta të plota realizohen me propozim të drejtorëve të departamenteve të Kërkimeve dhe të Operacioneve Monetare dhe me miratim të Guvernatorit të Bankës së Shqipërisë. Propozimi për transaksione me të drejta të plota, merr shkas nga kushtet aktuale të tregut të parasë, mbështetur në programin monetar të Bankës së Shqipërisë, të miratuar nga Këshilli Mbikëqyrës i Bankës së Shqipërisë.

Procedura e transaksionit

Shitblerjet me të drejta të plota mund të realizohen nëpërmjet procedurave dypalëshe ose ankandeve të shpejta. Me propozim të Departamentit të Operacioneve Monetare, Guvernatori i Bankës së Shqipërisë jep miratimin për procedurën e transaksionit.

Në rastin e kryerjes së transaksioneve të shitblerjeve me të drejta të plota me procedura dypalëshe, Banka e Shqipërisë njofton me SWIFT, faks, teleks apo REUTERS bankën e nivelit të dytë me të cilën synon të operojë. Nëse kjo bankë pranon të marrë pjesë në transaksion, ajo dërgon menjëherë konfirmim në Bankën e Shqipërisë. Pas këtij veprimi, të dyja palët përcaktojnë kushtet dhe termat e transaksionit.

Në rastin e kryerjes së transaksioneve me ankande të shpejta, Banka e Shqipërisë njofton deri në orën 10:00 me SWIFT, teleks, faks, REUTERS apo me shkresë zyrtare të gjitha bankat e nivelit të dytë. Njoftimi duhet të përmbajë të dhëna referuese për ankandin si dhe vlerën nominale të bonove të thesarit që ofrohet apo kërkohet për të shitur apo blerë, afatin e maturimit

të tyre etj.. Në një interval kohe prej dy orësh nga momenti i njoftimit, bankat e nivelit të dytë duhet të konfirmojnë pranë Bankës së Shqipërisë pjesëmarrjen e tyre në ankand. Konfirmimi përmban, përveç të dhënave referuese për ankandin dhe vlerën nominale të bonove të thesarit që kërkohen/ofrohen në ankand, çmimin e blerjes/shitjes së tyre, afatin e maturimit etj.. Kërkesat e paraqitura për shitblerjen e bonove të thesarit nëpërmjet ankandit renditen sipas rendit zbritës/rritës të çmimit. Fitues në ankand konsiderohen të gjithë pjesëmarrësit deri në plotësimin e vlerës nominale të përcaktuar nga Banka e Shqipërisë. Në rastin e pjesëmarrësve me kushte të njëjta, kërkesat plotësohen pjesërisht sipas mekanizmit *pro-rata*.

Menjëherë pas përfundimit të ankandit, komisioni përkatës përgatit dhe u dërgon pjesëmarrësve njoftimet mbi rezultatet e ankandit.

Palët në transaksion

Si kundërparti të Bankës së Shqipërisë në transaksionet e shitblerjeve me të drejta të plota janë të gjitha bankat e nivelit të dytë, që mbajnë llogari pranë Bankës së Shqipërisë.

Teknikat kontabël

Llogaritë e transaksioneve të shitblerjeve me të drejta të plota, rregullohen në të njëjtën ditë me mbajtjen e ankandit apo të përfundimit të transaksionit dypalësh. Në bazë të parimit "livrim kundrejt pagesës", bëhet transferimi i së drejtës së pronësisë së bonove të thesarit dhe lëvizja e fondeve në llogaritë e bankave dhe Bankës së Shqipërisë.

1.3. OPERACIONET NË VALUTË, NDËRHYRJET

Banka e Shqipërisë ndërmerr operacione shitblerjeje me të drejta të plota apo të përkohshme (swap-s) në valutë. Praktikisht, Banka e Shqipërisë blen dhe shet valutë në treg, kur ajo synon të ndërhyjë në treg kryesisht për të zbutur luhatjet e kursit të këmbimit. Në marrëdhëniet e saj me qeverinë, Banka

e Shqipërisë konverton huatë në valutë, në monedhë shqiptare ose i shet valutë qeverisë për të shlyer detyrimet valutore të borxhit të jashtëm.

2. INSTRUMENTET MBËSHTETËSE

Instrumentet mbështetëse kanë për qëllim të shtojnë apo të pakësojnë në mënyrë të përkohshme likuiditetin, të sinjalizojnë karakterin e politikës monetare dhe të pengojnë luhatjet e mëdha të normave të interesit. Ato realizohen gjithmonë dhe ekskluzivisht me iniciativën e bankave të nivelit të dytë. Palë e Bankës së Shqipërisë në këto transaksione janë vetëm bankat e nivelit të dytë.

2.1. KREDIA LOMBARD

Të përgjithshme

Si instrument i politikës monetare të Bankës së Shqipërisë, *kredia lombard* ka ekzistuar prej kohësh. Megjithatë, ajo nuk është përdorur për shumë kohë, madje nuk është përdorur në asnjë rast të vetëm gjatë viteve 2000 dhe 2001. Përmirësimet dhe ndryshimet e njëpasnjëshme të rregullores përkatëse janë bërë në përputhje me zhvillimin e institucioneve parádepozituese dhe të tregut të parasë. Për herë të fundit, kjo rregullore është rishikuar dhe plotësuar në shkurt të vitit 2001. Qëllimi i kredisë lombard nuk është të ndikojë gjendjen e përgjithshme të likuiditetit në sistemin bankar, por të ndihmojë bankat e nivelit të dytë të kapërcejnë problemet e përkohshme të likuiditetit. Norma e interesit të kësaj kredie, e cila përfaqëson normën tavan të interesit të vendosur nga Banka e Shqipërisë, shërben si udhëtreguese për normat e tjera afatshkurtra të interesit.

Çdo bankë e nivelit të dytë mund të paraqesë pranë Bankës së Shqipërisë kërkesën për kredi lombard vetëm pasi të ketë shfrytëzuar më parë mundësitë e brendshme të saj për likuiditete, tregun ndërbankar apo dhe marrëveshjet e riblerjes. Kredia lombard, për një bankë të nivelit të dytë, miratohet nga Guvernatori i Bankës së Shqipërisë, me

propozim të Departamentit të Kërkimeve dhe Publikimeve dhe të Departamentit të Operacioneve Monetare.

Maturimi

Afati i maturimit të kredisë lombard është deri në tre muaj. Një bankë e nivelit të dytë mund të marrë kredi lombard vetëm një herë në çdo tremujor.

Shuma maksimale

Një bankë e nivelit të dytë, që paraqet kërkesë për kredi lombard në Bankën e Shqipërisë, përfiton kredinë lombard për shumën më të madhe midis 20 për qind të kapitalit të paguar të saj dhe 2 për qind të depozitave në lekë.

Norma e interesit

Norma e interesit të kredisë lombard është 6 pikë përqindjeje më e lartë se interesi i marrëveshjeve të riblerjeve. Aktualisht, interesi i kredisë lombard është 13 për qind (7 për qind interesi i marrëveshjeve të riblerjes plus 6 për qind).

Kolaterali

Si mjet për sigurimin e detyrimit në rastin e kredisë lombard shërbejnë të gjitha vlerat e pranuara si të tilla në rregulloren përkatëse "Mbi mjetet e sigurimit të detyrimit":

- bonot e thesarit me afat maturimi jo më të vogël sesa afati i maturimit të kredisë së akorduar nga Banka e Shqipërisë;
- depozita në lekë dhe në valutë.

Palët në transaksion

Palë të Bankës së Shqipërisë në kredinë lombard janë të gjitha bankat e nivelit të dytë.

Gjobat

Në rast se njëra nga palët shkel detyrimet e marra përsipër, atëherë mbi të aplikohen penalitetet e parashikuara nga rregullat përkatës të rregullores "Mbi mjetet e sigurimit të detyrimit". Nëse banka e nivelit të dytë nuk e kthen kredinë lombard në datën e maturimit të saj, atëherë asaj nuk do t'i lejohet të marrë asnjë lloj tjetër kredie në tremujorin pasardhës.

2.2 KREDIA NJËDITORE

Të përgjithshme

Kredia njëditore është një kredi plotësisht e garantuar, që akordohet për të ndihmuar bankat e nivelit të dytë të zgjidhin problemet njëditore të likuiditetit. Gjithashtu, ajo ndihmon për të zbutur luhatjet e normave të interesit afatshkurtër. Kredia njëditore është një instrument i ri (i miratuar nga Këshilli Mbikëqyrës i Bankës së Shqipërisë, në shkurt të vitit 2001). Aktualisht, bankat e nivelit të dytë nuk e kanë ndjerë ende nevojën e përdorimit të këtij instrumenti, që nga hyrja e tij.

Maturimi

Kredia maturohet për një ditë. Banka, të cilës i është akorduar kjo kredi duhet ta shlyejë atë të nesërmen e datës së akordimit.

Akordimi nga Banka e Shqipërisë

Banka e nivelit të dytë, që për arsye të ndryshme nuk ka likuiditet të nevojshëm për të përmbushur të gjitha premtimet për pagesa në një ditë të caktuar pune, kërkon në Bankën e Shqipërisë akordimin e një kredie njëditore.

Kredia njëditore mund të akordohet dhe automatikisht nga Banka e Shqipërisë, në rast se llogaria "Rezervë" e një banke të nivelit të dytë, deri në orën 15:00 të ditës së punës, rezulton nën nivelin e lejuar të 95 për qind.

Shuma maksimale

Një bankë e nivelit të dytë mund të kërkojë kredi njëditore pa kufizim, me kushtin që shuma e kërkuar të jetë plotësisht e garantuar me letra me vlerë, pra plotësisht e kolateralizuar.

Norma e interesit

Norma e interesit të kredisë njëditore është 2.5 për qind më e lartë se norma e interesit të marrëveshjeve të riblerjes, të miratuar nga Këshilli Mbikëqyrës i Bankës së Shqipërisë. Aktualisht, norma e interesit e kredisë njëditore është 9.5 për qind (7 për qind norma e repove[4] plus 2.5 për qind).

Kolaterali

Për garantimin e detyrimit që rrjedh nga kredia njëditore shërbejnë:

- bonot e thesarit me afat maturimi jo më të vogël sesa afati i maturimit të kredisë së akorduar nga Banka e Shqipërisë;
- depozitat në lekë dhe në valutë.

Gjobat

Në rast se njëra nga palët shkel detyrimet e marra përsipër me këtë kredi, atëherë për të zbatohen rregullat e përgjithshëm të paraqitur në rregulloren "Mbi mjetet e sigurimit të detyrimit".

2.3 DEPOZITA NJËDITORE

Të përgjithshme

Depozita njëditore është një instrumenti i ri, i miratuar në shkurt të vitit 2001. Që nga prezantimi i këtij instrumenti, përdorimi i tij nga bankat e nivelit të dytë është rritur vazhdimisht. Depozita njëditore përfaqëson një instrument që ndihmon bankat e nivelit të dytë të veprojnë me likuiditetin e tepërt, duke e depozituar atë vetëm për një ditë në Bankën e Shqipërisë. Gjithashtu, depozita

njëditore ndihmon në tërheqjen e likuiditetit nga sistemi bankar dhe në zbutjen e luhatjeve të mëdha në normat afatshkurtra të interesit. Interesi mbi depozitën njëditore përfaqëson normën dysheme të interesit në tregun e parasë.

Maturimi

Depozita njëditore maturohet ditën e nesërme të vendosjes së saj. Siç shihet, ky është një instrument me afat maturimi njëditor.

Shuma maksimale

Shuma e fondeve në lekë, që banka e nivelit të dytë dëshiron të vendosë në depozitë njëditore pranë Bankës së Shqipërisë është e pakufizuar. Megjithatë, Banka e Shqipërisë mund të refuzojë kërkesën e bankave të nivelit të dytë për të vendosur depozitë njëditore, pa dhënë shpjegime. Refuzimi i kërkesës nga Banka e Shqipërisë bëhet në varësi të kushteve të tregut, të programit monetar dhe të objektivave afatshkurtër të Bankës së Shqipërisë në lidhje me normat e interesit në tregun e parasë.

Çmimi/Norma e interesit

Norma e interesit, që Banka e Shqipërisë i paguan bankës së nivelit të dytë është 2.5 për qind, me bazë vjetore, më e ulët se norma e interesit të marrëveshjeve të riblerjeve, miratuar me vendim të Këshillit Mbikëqyrës të Bankës së Shqipërisë. Kështu, nëse norma e marrëveshjeve të riblerjes është 7 për qind, norma e interesit të depozitës është 4.5 për qind (7 për qind norma e *repo*ve, zvogëluar me 2.5 për qind).

3. REZERVA E DETYRUESHME

Të përgjithshme

Banka e Shqipërisë u kërkon të gjitha institucioneve parádepozituese të mbajnë në llogarinë e tyre, pranë saj, rezervën

minimale të detyrueshme, në lekë dhe në valutë. Rezerva minimale e detyrueshme, si instrument i politikës monetare është prezantuar që në vitin 1992. Norma e rezervës së detyrueshme mbi depozitat në lekë dhe në valutë është unike në nivelin 10 për qind për gjithë bazën e rezervës. Sistemi i rezervës minimale të detyrueshme iu mundëson bankave të nivelit të dytë të përfitojnë nga mekanizmi i mesatarizimit, që do të thotë që plotësimi i rezervës së detyrueshme bëhet në bazë të mesatares javore të llogarisë rezervë të bankave të nivelit të dytë, për periudhën e mbajtjes prej një muaji. Shuma e rezervës së detyrueshme që mbahet në llogarinë e bankave të nivelit të dytë pranë Bankës së Shqipërisë është e remunerueshme. Kjo do të thotë që, bankat e nivelit të dytë marrin interes për fondet e lëna si rezervë e detyrueshme në Bankën e Shqipërisë. Rezerva e detyrueshme përpiqet të realizojë funksionet monetare si në vijim:

- Stabilizimin e normave të interesit në tregun e parasë.

Mekanizmi i mesatarizimit në kuadrin e rezervës së detyrueshme synon të kontribuojë në stabilizimin e normave të interesit në tregun e parasë, duke i dhënë bankave të nivelit të dytë mundësi dhe njëkohësisht lehtësi për të zbutur apo për të sheshuar efektet e luhatjeve të përkohshme në gjendjen e likuiditetit. Thënë më qartë, bankat e nivelit të dytë mund të përdorin fonde nga llogaria e rezervës së detyrueshme për kryerjen e transaksioneve të përditshme, me kusht që mesatarja javore e llogarisë rezervë të jetë jo më e vogël se rezerva minimale e detyrueshme.

- Krijimin apo rritjen e mungesave strukturore të likuiditetit.

Rezerva e detyrueshme kontribuon në krijimin apo në rritjen e mungesave strukturore të likuiditetit. Kjo është e dobishme me qëllim që të përmirësohet aftësia e Bankës së Shqipërisë për të operuar me eficiencë në rolin e saj si furnizuese likuiditetesh.

Institucionet, subjekt i rezervës minimale të detyrueshme.

Subjekte të mbajtjes së rezervës së detyrueshme janë bankat dhe degët e bankave të huaja që autorizohen të kryejnë veprimtari bankare në Shqipëri, konform legjislacionit përkatës[5].

Përcaktimi i rezervës minimale të detyrueshme

a. Baza e rezervës

Bankat detyrohen të mbajnë rezervë ndaj depozitave monetare në lekë dhe në valutë ose thënë ndryshe, mbi detyrimet e bankave të nivelit të dytë ndaj të tretëve. Rezerva e detyrueshme llogaritet mbi depozitat monetare në lekë dhe në valutë, duke përfshirë letrat me vlerë të emetuara nga bankat dhe duke përjashtuar depozitat dhe llogaritë rrjedhëse që kanë bankat me njëra-tjetrën si dhe fondet e krijuara për garantimin e letërkredive, me kusht që të jenë të bllokuara brenda ose jashtë vendit.

Bankat e nivelit të dytë raportojnë çdo javë në Bankën e Shqipërisë të dhënat për llogaritjen e rezervës së detyrueshme, sipas formularëve përkatës. Baza e rezervës për muajin M-1 përcaktohet në muajin M, sipas të dhënave të dërguara për depozitat në lekë dhe në valutë. Rezerva e detyrueshme në valutë mbahet në dollarë amerikanë dhe në euro. Detyrimet e bankave në valutat e tjera që nuk bëjnë pjesë në euro, konvertohen në dollarë amerikanë dhe në këtë trajtë paraqiten në formularin e bazës së rezervës.

b. Llogaritja e rezervës minimale të detyrueshme

Rezerva minimale e detyrueshme për çdo bankë të nivelit të dytë, llogaritet duke aplikuar mbi bazën e rezervës, normën e rezervës së detyrueshme. Norma e rezervës së detyrueshme është uniforme për të gjitha llojet e depozitave që përbëjnë bazën e rezervës (lekë dhe valutë) në nivelin 10 për qind. Rezerva e detyrueshme në lekë dhe në valutë llogaritet në bazë të informacioneve javore.

Rezerva e muajit M-1 llogaritet si mesatare e rezervave javore, ponderuar me numrin e ditëve kalendarike të muajit.

Mbajtja e rezervës së detyrueshme

a. Periudha e mbajtjes së rezervës minimale të detyrueshme

Periudha e mbajtjes së rezervës së detyrueshme është një muaj. Mbajtja fillon nga dita e pesëmbëdhjetë e muajit M deri në ditën e katërmbëdhjetë të muajit M+1, për llogari të muajit M-1. Për shembull, rezerva e detyrueshme për muajin janar paguhet në datën 15 shkurt dhe mbahet nga data 15 shkurt deri në datën 14 mars.

b. Mbajtjet e rezervës

Bankat e nivelit të dytë mbajnë në Bankën e Shqipërisë llogari në lekë dhe në valutë. Llogaria në lekë emërtohet llogaria "Rezervë" dhe përbëhet nga llogaria rrjedhëse dhe rezerva e detyrueshme. Bankat gjatë ditës mund të përdorin deri në 5 për qind të llogarisë së rezervës së detyrueshme, por duhet që brenda javës ta zëvendësojnë këtë përdorim, me kusht që mesatarja javore e llogarisë "Rezervë" të jetë sa rezerva e detyrueshme në lekë, e llogaritur nga Banka e Shqipërisë në datën 15 të muajit përkatës.

Për rezervën e detyrueshme në valutë, bankat kanë llogaritë "rezervë e detyrueshme" në dollarë amerikanë dhe në euro, të cilat furnizohen nga llogaritë rrjedhëse të bankave të nivelit të dytë në Bankën e Shqipërisë në dollarë amerikanë dhe në euro.

c. Remunerimi i rezervës minimale të detyrueshme

Për rezervat e detyrueshme të bankave të nivelit të dytë, që mbahen pranë Bankës së Shqipërisë, kjo e fundit paguan interesa, pra i remuneron ato.

Për rezervën e detyrueshme në lekë, norma e remunerimit është sa 1/2 e *yield*-it të bonove të thesarit me maturim tremujor në ankandin më të fundit, para datës 15 të çdo muaji kur fillon mbajtja e rezervës së detyrueshme.

Për rezervën e detyrueshme në valutë, norma e remunerimit është sa 1/2 e interesit LIBOR[6] për depozitat me afat njëmujor në dollarë amerikanë dhe në euro, në datën 15 të muajit kur

fillon mbajtja e rezervës së detyrueshme. Remunerimi bëhet në të njëjtën valutë si rezerva e detyrueshme (dollarë amerikanë dhe euro). Remunerimi kryhet në datën e kalimit në llogari të veprimeve të rezervës së detyrueshme. Për shembull, në datën 15 shkurt fillon mbajtja e rezervave të detyrueshme për muajin janar dhe paguhet remunerimi për rezervat e detyrueshme të muajit dhjetor, që janë mbajtur në Bankën e Shqipërisë nga data 15 janar deri në 14 shkurt.

- Mospajtimi me detyrimet për mbajtjen e rezervës minimale të detyrueshme

Çdo bankë e nivelit të dytë mund të gjendet në kushtet e mosplotësimit të rezervës së detyrueshme. Banka ka mosplotësim të rezervës së detyrueshme kur:

- pas llogaritjes së rezervës së detyrueshme, banka nuk ka gjendjen e nevojshme në llogarinë e saj në valutë për plotësimin në shtesë të rezervës së detyrueshme në valutë. Të gjitha ditët deri në furnizimin e llogarisë së rezervës së detyrueshme në valutë, konsiderohen si ditë mosplotësimi. Për rezervën e detyrueshme në lekë, rasti në shtesë i rezervës së detyrueshme nuk paraqet problem, pasi ajo mbahet në llogarinë "rezervë", që përfshin rezervën e detyrueshme dhe llogarinë rrjedhëse;
- në periudhën e mbajtjes së rezervës së detyrueshme në lekë, gjatë javës, mesatarja javore e rezervës së detyrueshme të bankës së nivelit të dytë është nën nivelin e rezervës së detyrueshme, që është llogaritur dhe përcaktuar në datën 15 të muajit përkatës (niveli 100 për qind). Në këtë rast, ditët që nga dita e rënies nën nivelin 100 për qind deri në fund të javës, konsiderohen si ditë mosplotësimi.

Për mosplotësim të rezervës së detyrueshme, Banka e Shqipërisë zbaton këto gjoba:

- për mosplotësim të rezervës së detyrueshme në lekë, masa e gjobës llogaritet për çdo ditë mosplotësimi, me interesin e ankandit më të fundit për bonot e thesarit me afat maturimi

tremujor, plus 2 për qind;

- për mosplotësim të rezervës së detyrueshme në dollarë amerikanë dhe në euro, masa e gjobës llogaritet, në dollarë amerikanë, për çdo ditë mosplotësimi me interesin LIBOR për depozitat tremujore në dollarë amerikanë të ditës së fundit të muajit për të cilin llogaritet rezerva e detyrueshme, plus 2 për qind.

Për shumat në euro konvertimi bëhet në dollarë amerikanë me kursin e fundit të muajit.

SHËNIME

* Sonila Taçi, specialiste, Departamenti i Kërkimeve.

[1] Me termin "pará e bankës qendrore" (ose siç njihet në literaturë "high powered money" ose "reserve money") nënkuptohet paraja në qarkullim dhe llogaritë e bankave të nivelit të dytë në bankën qendrore. Është kjo pará, mbi të cilën banka qendrore ka autoritet të plotë, që mundëson zbatimin e politikës monetare me anë të instrumenteve indirekte.

[2] Rregullorja për "Mjetet e sigurimit të detyrimit", nr. 111, datë 10.08.1998.

[3] Book-entry system – sistem kontabël që lejon transferimin e të drejtave (letrave me vlerë), pa lëvizjen fizike të dokumenteve letër apo të çertifikatave të pronësisë.

[4] Repo është shkurtimi në anglisht i termit "marrëveshje riblerjeje" (Repurchase Agreement).

[5] Ligji " Për bankat në Republikën e Shqipërisë", nr. 8365, datë 02.07.1998.

[6] LIBOR - London InterBank Offered Rate - norma e interesit e ofruar në tregun ndërbankar londinez.

REFERENCAT

Banka e Shqipërisë, rregullore "Mbi marrëveshjet e riblerjes dhe të anasjellta të riblerjes", Buletini Zyrtar, Vëllimi 3, Numër 1, Janar 2001.

Banka e Shqipërisë, rregullore "Mbi kredinë lombard", Buletini Zyrtar, Vëllimi 3, Numër 1, Janar 2001.

Banka e Shqipërisë, rregullore "Mbi transaksionet e shitblerjeve me të drejta të plota", Buletini Zyrtar, Vëllimi 3, Numër 1, Janar 2001.

Banka e Shqipërisë, rregullore "Mbi kredinë njëditore", Buletini Zyrtar, Vëllimi 3, Numër 1, Janar 2001.

Banka e Shqipërisë, rregullore "Mbi depozitën njëditore", Buletini Zyrtar, Vëllimi 3, Numër 1, Janar 2001.

International Monetary Fund, "The Adoption of Indirect Instruments of Monetary Policy", IMF Occasional Paper, by a staff team headed by Alexander, William E., Tomás J.T. Baliño, and Charles Enoch, (Washington, June 1995).

European Central Bank, "The Single Monetary Policy in Stage Three", General documentation on ESCB monetary policy and procedures, September 1998.

Skreb, M., "Monetary Policy Instruments and Monetary Policy Implementation in Albania", Working Paper, May 2001.

Axilrod, Stephen H., "Transformations to Open Market Operations" Developing economies and emerging markets, IMF Economic Issues 5, (Washington: International Monetary Fund, December 1996).

Deutsche Bundesbank, "The Monetary Policy of the Bundesbank", October 1995.

Oesterreichische Nationalbank, "The Development of the Monetary Policy Instruments of the Oesterreichische Nationalbank", Reports and Summaries of the Oesterreichische Nationalbank, 2/1996.

The Swiss National Bank, "The Swiss National Bank in brief", January 1999.